

SMS-TAAL: 😊 OF ☹️ ?

DE INVLOED VAN NIEUWE MEDIA OP GELETTERDHEID

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2011/3.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

Op 17 mei 2006 berichtte de Nederlandse krant *Trouw* dat een aantal basisscholen in Groningen het gebruik van msn- en sms-taal heeft verboden, onder andere omdat het gebruik ervan slecht is voor de ontwikkeling van het Nederlands. In het krantenbericht komt één van de directeuren van de basisscholen aan het woord: “Het probleem doet zich vooral voor in het voortgezet onderwijs. Maar aangezien kinderen steeds eerder beginnen te puberen, kun je er zeker van zijn dat kinderen uit groep zeven en acht straks ook deze taaltjes gaan gebruiken. Daarom zijn we er nu nog bijtijds bij om te voorkomen dat dit taaltje straks steeds meer wordt gebruikt, bijvoorbeeld ook in werkstukken [...]”. Wie de krant in de gaten houdt, leest met enige regelmaat dergelijke berichten. Voorbeelden daarvan zijn voor het Engels verzameld door Crispin Thurlow¹ en David Crystal². In november 2010 heeft de Nederlandse Taalunie zelfs besloten een jongerenraad op te richten die zich onder andere moet bezighouden met de vraag of sms-taal een bedreiging is of juist een impuls voor het Nederlands.

Tegelijkertijd beginnen we ook andere stemmen te horen. Zo laten taalkundigen desgevraagd een veel minder somber geluid horen, variërend van “chatten stimuleert het schrijven, maar laten we ervoor zorgen dat onze leerlingen van nu en straks ook de formele schrijfconventies leren” (een positie die door bijvoorbeeld Naomi Baron wordt ingenomen³), tot ronduit een lofzang op het afwerpen van het juk van de schrijftaal⁴. Geleidelijk aan dringt dat positievere geluid ook tot de pers door.

In zijn *Threlford Memorial*-lezing uit 2008⁵ vat Crystal een aantal populaire ideeën over sms-taal samen: het gaat hier om een eenentwintigste-eeuws verschijnsel, waarbij iedere sms'er een hoogst individueel grafisch systeem hanteert; de gebruikers zijn

WILBERT SPOOREN

werd in 1956 geboren in Sint Michielsgestel (Noord-Brabant). Hij studeerde Nederlandse taalkunde aan de Universiteit Utrecht en promoveerde in 1989 op de vorm en interpretatie van tegenstellingsrelaties in teksten aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Na een periode als universitair docent aan de Universiteit van Tilburg is hij sinds 2002 als hoogleraar Taal & Communicatie verbonden aan de Vrije

Universiteit Amsterdam. Hij publiceerde in diverse internationale en nationale bladen over tekststructuur en tekstkwaliteit. Samen met anderen verzorgde hij onder meer de redactie van *Studies in taalbeheersing 3*, *Multidisciplinary Approaches to Discourse* en *Text Representation: Linguistic and Psycholinguistic Aspects*.
Adres: w.spooren@let.vu.nl

jongeren die niet om standaarden geven, met als gevolg dat de vaardigheid om de correcte standaardtaal te gebruiken omlaag gaat, zoals blijkt uit schrijfopdrachten voor school; sommigen zien zelfs een bedreiging voor de taal als geheel. Om met dat laatste te beginnen: in zijn onvolprezen boek *The Evolving of Language*⁶ besteedt Guy Deutscher een compleet hoofdstuk aan het verschijnsel dat zowat elke generatie de neiging heeft om het einde van de taal te verkondigen als gevolg van veranderingen die door jongere generaties worden geïntroduceerd. Deutscher laat zien hoe de oudere generaties steevast verwijzen naar een periode, zo'n vijftig tot vijfenzeventig jaar eerder, waarin de taal nog wel in haar pure vorm gehanteerd werd. Het grappige is dat de generaties van toen er ook van overtuigd waren dat de taal ten onder ging aan slordigheden en dat de mensen vijftig, vijfenzeventig jaar eerder hun taal nog wel beheersten. Deutscher laat overtuigend zien dat de klacht dat de taal verloedert van alle tijden is. Ook van de andere ideeën over sms-taal blijft weinig overeind: de taalindikkingen en verkortingen die zo kenmerkend zijn voor sms-taal vind je al eeuwen geleden; mensen van allerlei leeftijden gebruiken sms; en er zit wel degelijk systeem in de eigenaardigheden van sms-taal.

Een interessant gegeven is dat er opmerkelijk weinig empirische gegevens voorhanden zijn over de positieve dan wel negatieve invloed van nieuwe media op de kwaliteit van schrijven. In deze bijdrage wil ik een beschrijving geven van het beschikbare onderzoek, in twee stappen. Eerst bespreek ik de meningen van betrokkenen over de invloed van sms-taal op de taalvaardigheid. Daarna zal ik het Weinige empirische onderzoek naar die invloed bespreken. Tot slot ga ik in op de aard van de mogelijke invloed van sms-taal op onze schrijfvaardigheid.

MENINGEN VAN BETROKKENEN

Eén van de grootste mij bekende onderzoeken is uitgevoerd door het *Pew American & Internet Life Project*⁷ in 2007. De onderzoekers hebben zevenhonderd ouder-kindparen telefonisch geïnterviewd. De kinderen waren twaalf tot zeventien jaar oud. In het onderzoek werd aan zowel ouders als kinderen gevraagd welke rol schrijven speelt in het leven van de jongeren (binnen en buiten school) en wat het effect is van technologieën als computers en mobiele telefoons op het schrijfproces en op de kwaliteit van het schrijven. Uit het onderzoek bleek dat het overgrote deel van zowel de ouders als de jongeren het vermogen om te schrijven enorm belangrijk vindt om te slagen in het leven. Het merendeel van de jongeren geeft toe dat allerlei kenmerken van informeel taalgebruik in hun schrijfproducten voor school zijn terechtgekomen. Tegelijkertijd zeggen veruit de meeste jongeren (73 procent) dat ze niet het idee hebben dat het gebruik van de nieuwe technologieën van invloed is op hun schrijfvermogen.

Het grootste mij bekende onderzoek voor het Nederlandse taalgebied is van mijn eigen hand⁸. Samen met mijn collega aan de Vrije Universiteit Amsterdam, Fleur van der Houwen, en een aantal masterstudenten van de opleidingen Communicatie- en Informatiewetenschappen en Nederlandse Taal- en Cultuurstudies hebben we een enquête afgenomen via het internet bij leerlingen uit verschillende Nederlandse regio's van vijftien tot zeventien jaar, ouders met leerlingen van vijftien tot zeventien jaar en bij docenten uit het middelbaar onderwijs. In die enquête werd de mening gevraagd van de respondenten over de relatie tussen chatten en schrijfvaardigheid. Dat gebeurde aan de hand van vijf stellingen: a) door te chatten ga je minder goed spellen; b) door te chatten ga je slechtere teksten schrijven; c) door te chatten ga je vaker schrijven; d) Als je chat, word je creatiever bij het schrijven en e) door te chatten gaat schrijven je makkelijker af. De respondenten gaven hun mening op een vijfpuntsschaal (1 = helemaal mee eens; 5 = helemaal mee oneens). Voor het leesgemak heb ik de antwoorden zo omgevormd dat een hoog cijfer correspondeert met een positief idee over het verband tussen chatten en schrijfvaardigheid. De antwoorden heb ik samengevat in een tabel.

	Leerlingen	Docenten	Ouders
Beter spellen	3,0	3,7	2,3
Betere teksten schrijven	3,4	3,3	2,7
Vaker schrijven	2,5	3,0	2,7
Creatiever schrijven	2,9	2,8	3,0
Makkelijker schrijven	2,5	3,3	2,8

Oordeel over relatie tussen chatten en schrijfvaardigheid (1=max. negatief, 5=max. positief)

Wat opvalt, is dat de ouders het somberst zijn over de relatie tussen chatten en schrijfvaardigheid, vooral op de punten “van chatten ga je beter spellen” en “van chatten ga je betere teksten schrijven”. De docenten zijn over het algemeen het positiefst: vooral in de aspecten “beter spellen”, “betere teksten schrijven” en “makkelijker schrijven” zien de docenten een positieve invloed van chatten op de schrijfvaardigheid. De leerlingen zitten hier tussenin. Ze zijn neutraal over de invloed van chatten op het spellen, ze zijn positief over de invloed van chatten op het schrijven van betere teksten, en ze zijn licht negatief over vaker schrijven, creatiever schrijven en makkelijker schrijven.

De Nederlandse gegevens wijken wat af van de Amerikaanse, doordat de ondervraagde Nederlandse scholieren in meerderheid wel een invloed zien van nieuwe technologieën zoals chat op hun schrijven en schrijfvaardigheid. Een verklaring zou hierin kunnen schuilen dat het Amerikaanse onderzoek over heel algemene zaken zoals het gebruik van de computer ging, terwijl het Nederlandse onderzoek specifiek naar de invloed van nieuwe media zoals sms en chat vroeg. Maar duidelijk is dat ook de Nederlandse ondervraagden niet heel somber zijn over die invloed.

Nu geven dergelijke vragenlijsten maar een beperkt zicht op de invloed van nieuwe media. Per slot van rekening is er alleen maar gevraagd naar oordelen over die invloed en wordt die invloed niet daadwerkelijk gemeten. Het is gevoeglijk bekend dat respondenten hun eigen gedrag over het algemeen niet heel goed kunnen inschatten. Daarom loont het om het beschikbare empirische onderzoek naar de relatie tussen media-gebruik en schrijfvaardigheid onder de loep te nemen.

WAT HET ONDERZOEK ONS LEERT

In de laatste jaren is het aantal onderzoeken naar het verband tussen gebruik van nieuwe media en schrijfvaardigheid substantieel uitgebreid. Ik noem hier een aantal recente studies. In de literatuuropgaven van deze artikelen zijn verwijzingen te vinden naar oudere studies.

De Australische onderzoekers De Jonge en Kemp⁹ hebben studenten en middelbare scholieren een vertaaltaak laten uitvoeren, door hen een aantal berichten uit het Standaardengels te laten vertalen naar sms-taal. Ook moesten de studenten een aantal vragen beantwoorden over hun sms-ervaring en werden hun geletterdheid en taalvaardigheid gemeten op punten als leesvaardigheid, spelling en woordopbouw. Het onderzoek liet zien dat er over het algemeen weinig sms-taal werd gebruikt: zo'n 15 procent van alle woorden had een typisch sms-taalkenmerk (een emoticon; een letter/cijfer-homofoon als *w8* of een verkorting zoals *comin* of een afkorting zoals *brb*, dat staat voor *be right back*). De vertaalde teksten vertoonden relatief weinig verkortingen en afkortingen (de vertalingen hadden een lengte van ruim 90 procent van de originele berichten) en de spelwijze van de sms-taal was behoorlijk consistent. De meest

gebruikte vorm van sms-taal was het weglaten van hoofdletters. Het belangrijkste aan het onderzoek waren de verbanden die gevonden zijn tussen aan de ene kant intensiteit van sms'en (aantal jaren ervaring, aantal verzonden berichten per dag) en de scores op geletterdheid en taalvaardigheid. Die verbanden waren doorgaans negatief (hoe meer er ge-sms't wordt, hoe lager de score op geletterdheid en taalvaardigheid) maar zwak. Alleen op het punt van leesvaardigheid was dat verband substantieel. Op punten van spelling en woordopbouw was het verband overigens positief.

De Amerikaanse onderzoekers Drouin en Davis¹⁰ vergeleken de geletterdheid van gebruikers en niet-gebruikers van sms-taal (allen studenten). De gebruikte geletterdheidsmaten waren de snelheid waarmee men sms-taal naar en van Standaardengels kon vertalen en scores op standaard leesvaardigheid- en spellingtesten. De groepen bleken niet te verschillen op het punt van leessnelheid, spelvaardigheid en woordherkenning of in de snelheid waarmee van en naar Standaardengels vertaald werd. Overigens vonden beide groepen participanten dat het gebruik van sms-taal een hinderpaal is voor het produceren van Standaardengels.

De Britse onderzoekers Plester, Wood en Joshi¹¹ hebben basisschoolkinderen getoetst op sms-taalvaardigheid en op standaardtaalvaardigheid. Ook hebben ze de kinderen gevraagd naar hun ervaring met mobiele telefoons en sms-taal. Uit hun onderzoek bleek dat er een positief verband bestond tussen sms-taalvaardigheid en zaken als leesvaardigheid, woordenschat en spelvaardigheid.

De studie van de Amerikaanse onderzoeker Rosen en collega's¹² is interessant doordat hier geen geletterdheidstoets is gebruikt om geletterdheid te meten maar een echte schrijftaak, namelijk het schrijven van een formele brief aan een bedrijf. Daarnaast moest een deel van de deelnemers ook een informele tekst schrijven over geluk. De deelnemers vulden een vragenlijst in over hoeveel sms-taalkenmerken ze dagelijks gebruiken en het aantal sms-taalkenmerken in de geschreven teksten werd geteld. De teksten werden beoordeeld op een schaal van één (heel matig) tot zes (heel goed) op grond van een aantal nauwkeurig omschreven maar tamelijk globale criteria (zoals "vertoont focus en samenhang"). Het onderzoek liet zien dat er alleen een verband was, zij het een klein, tussen de mate van sms-taalkenmerken in het dagelijks gebruik en de kwaliteit van schrijven voor deelnemers met lage opleiding.

Ook in mijn eigen, eerder aangehaalde onderzoek heb ik een concrete schrijftaak gebruikt. Het is veel kleinschaliger dan dat van Rosen en collega's maar wijkt af doordat de kwaliteit van de geproduceerde tekst in mijn onderzoek op heel veel verschillende manieren gemeten is. De gedachte daarachter is dat tekstkwaliteit op allerlei niveaus kan schuilen (woord, zin, alinea, tekst) en dat ook de vloeiendheid waarmee de tekst is geproduceerd een indicatie voor tekstkwaliteit is. Daarom zijn in dat onderzoek middelbare scholieren bestudeerd terwijl ze de teksten aan het schrijven waren. Zo

kon het proces van tekstproductie nauwkeurig in kaart worden gebracht. Ook in mijn onderzoek vond ik geen enkel verband tussen de intensiteit waarmee jongeren sms en chat gebruiken en de kwaliteit van de schrijfproducten.

De conclusie van dit overzicht is dat er nauwelijks negatieve verbanden te vinden zijn tussen gebruik van nieuwe media en de kwaliteit van schrijven, en, zo ze er al zijn, dat die verbanden heel klein zijn.

HOE ZOU SMS-TAAL KUNNEN WERKEN?

In de discussie over de vermeende negatieve invloed van nieuw mediagebruik op de schrijfvaardigheid van onze jongeren besteden de deelnemers relatief weinig aandacht aan de achterliggende processen die deze invloed zouden kunnen verklaren. Een paar verklaringen worden wel genoemd. Zo wijzen verschillende onderzoekers erop dat het hanteren van sms-taal impliceert dat je volop bezig bent met woordopbouw en spelling. Per slot van rekening moet je voortdurend beslissen hoe je woorden gaat verkorten en welke klanken je kunt vervangen door een cijfer. Het is dan ook niet verwonderlijk dat intensieve sms'ers hoger scoren op spelvaardigheid en morfologisch/fonologisch bewustzijn. Ook hoeft het ons niet te verbazen dat door dergelijke media het schrijfplezier en de creativiteit van schrijvers gunstig beïnvloed wordt: zo'n dertig jaar terug was de geschreven brief zo goed als dood, terwijl vandaag de dag brieven en berichten schrijven zo leuk geworden is dat iedereen wil meedoen. Wat dat betreft, lijken e-mail, chat en sms voor het schrijven te betekenen wat de strips voor het lezen betekenen. Wat we voor ons plezier doen, kunnen we veel beter dan waar we door school, overheid of werkgever toe gedwongen moeten worden.

Maar dat betekent niet dat we ons geen zorgen hoeven te maken. Onze samenleving hecht eraan dat onze jeugd leert om bepaalde schoolse taken, zoals het schrijven van een formele brief of het beheersen van de spellingregels van het Standaardnederlands, op een ministerieel vastgesteld niveau uit te voeren. Het schrijfproces is een complexe vaardigheid, die alleen door intensieve training verworven wordt. Het onderzoek van Rosen en collega's suggereert dat er een verband is met opleidingsniveau: juist bij personen met een lagere opleiding werd een negatief verband gevonden tussen het gebruik van sms-taal en schrijfkwaliteit. Overigens vonden de onderzoekers bij deze deelnemers juist weer een positief verband tussen de intensiteit waarmee sms-taal gebruikt werd en de kwaliteit van informele schrijfproducten. De verklaring die de auteurs geven, is in termen van transfer: de regels van spontaan schrijven gaan interfereren met de regels van het formele schrijven. Dat gevaar is het grootst bij schrijvers met een lage opleiding.

Dat is ook precies waar de uitdaging ligt voor het onderzoek naar de relatie tussen nieuwe media en taalvaardigheid: wie succesvol wil deelnemen aan beide vormen van

taalgebruik zal moeten kunnen switchen tussen de code van de sms-taal en die van het Standaardnederlands. Te verwachten valt dat dit taalgebruikers met een relatief lage opleiding het lastigst zal vallen: voor hen is namelijk de code van het Standaardnederlands het meest problematisch. Ik roep onderzoekers dan ook op hun aandacht te richten op de zwakke schrijvers van het Nederlands. Voorbeelden van dergelijk onderzoek zijn te vinden in het werk van Jentine Land¹³.

Noten

- 1 THURLOW, C. (2006), "From Statistical Panic to Moral Panic: The Metadiscursive Construction and Popular Exaggeration of New Media Language in the Print Media", in *Journal of Computer-Mediated Communication*, 11(3): article 1. <http://jcmc.indiana.edu/vol11/issue3/thurlow.html>.
- 2 CRYSTAL, D., *Txtng: The Gr8 Db8*, Oxford University Press, 2008.
- 3 BARON, N.S. (2005), "Instant Messaging and the Future of Language", in *Communications of the ICM*, 48(7), pp. 29-31.
- 4 OOSTENDORP, M. VAN, "No pix, plz. Waarom taal de techniek beïnvloedt en niet andersom", in: J. STROOP (ED.) *Waar gaat het Nederlands naar toe? Panorama van een taal* (pp. 35-44), Bert Bakker, Amsterdam, 2003.
- 5 CRYSTAL, D., "Txting: frNd or foe?", in *The Linguist*, 47(6), pp. 8-11.
- 6 DEUTSCHER, G., *The Evolving of Language*. Metropolitan Books, New York, 2005.
- 7 LENHART, A. ARAFEH, S., SMITH, A., & RANKIN MACGILL, A. (24 april 2008). "Writing, technology and teens: Pew Internet & American life project". Geraadpleegd op 29 december 2010, www.pewinternet.org/~media/Files/Reports/2008/PIP_Writing_Report_FINAL3.pdf.
- 8 SPOOREN, W., "Bezorgde ouders? De relatie tussen chat en schrijfkwaliteit", in W. SPOOREN, M.G. ONRUST & J.M. SANDERS (EDS.), *Studies in Taalbeheersing* 3 (pp. 331-342), Van Gorcum, Assen, 2009.
- 9 DE JONGE, S., & KEMP, N., "Text-message abbreviations and language skills in high school and university students", in *Journal of Research in Reading*. DOI: 10.1111/j.1467-9817.2010.01466.x, 2010.
- 10 DROUIN, M. & DAVIS, C., "R u txtng? Is the Use of Text Speak Hurting your Literacy?", in *Journal of Literacy Research*, 41, 2009, pp. 46-67.
- 11 PLESTER, B., WOOD, C. & JOSHI, P., "Exploring the Relationship between Children's Knowledge of Text Message Abbreviations and School Literacy Outcomes", in *British Journal of Developmental Psychology*, 27, 2009, pp. 145-161.
- 12 ROSEN, L.D., CHANG, J, ERWIN, L., CARRIER, L.M., & CHEEVER, N.A., "The Relationship between 'Textisms' and Formal and Informal Writing among Young Adults", in *Communication Research*, 37(3), 2010, pp. 420-440.
- 13 LAND, J.F.H., "De ideale schoolboektekst voor het vmbo", in *Vonk*, 38(5), 2010, pp. 15-26.